

ОБЗОР НА ЛЕКТОРИЯТА „БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА – ПОЗИЦИИ“

Александра Антонова

Институт за литература – БАН

На 11 октомври бе проведена първата лектория от работната програма на проекта „Дигитална библиотека „Българска литературна критика“, финансиран от ФНИ, с ученици от гимназиален етап на 91. немска езикова гимназия „Проф. Константин Гълъбов“ с преподавателя по български език и литература Наташа Христемова. В началото бе представен замисълът на проекта, целите и дейностите по него, както и неговата бъдеща насоченост към развиване на уменията за критическо четене и интерпретиране на художествен текст от страна на гимназисти чрез редица инициативи като следващи лектории и национален конкурс за младежки критически текст. Събитието бе посветено и на 60-годишнината от основаването на 91. НЕГ, чийто патрон проф. Константин Гълъбов е сред авторите, включени с публикации и архивни документи в изследователските задачи на проекта.

Лекторията започна с демонстрация на сайта на „Дигитална библиотека „Българска литературна критика“ – bglitcritics.org – и профила на Константин Гълъбов, в който учениците видяха голяма част от книгите му – критически, художествени, споменни, учебниците му по немски език, негови публикации в периодичния печат. Запознаха се и с архивни материали на проф. Гълъбов – служебни документи от работата му в Софийския университет, снимки – лични и с колеги, приятели, студенти, повечето от които се публикуват за първи път на сайта на проекта. В профила на К. Гълъбов бяха показани и някои от по-значимите и нови изследвания, посветени на неговото творчество и идеи.

В началото на изложението учениците видяха ранни снимки на Гълъбов от следването му в Гьотинген и Кил, както и от участието му като подпоручик в Първата световна война. Лекторията акцентира върху емблематични негови текстове в дебата върху родното като естетически феномен, публикувани във в. „Изток“ в периода 1926 – 1927 г., сред които „На Велика сряда“, „Нашите културни задачи“, „Към младежта“, „Нашата култура и най-новата ни литература“ и др. Участниците се запознаха с основни идеи на К. Гълъбов и кръга „Стрелец“ за естетическите ценности на родното изкуство, разпознати чрез

полагането на родната душа в контекста на универсалната и усвояването на чуждото – европейското – влияние като напълно закономерен културен процес. Вижданията на проф. Гълъбов в дебата *родно-чуждо* бяха обвързани естествено с породилите ги художествени влияния на авангарда, и по-специално експресионизма, проникващи в българската култура особено активно след Първата световна война. Учениците се запознаха с поредица от текстове на К. Гълъбов от периода 1921 – 1927 г., в които той с просветителски патос разяснява изразните особености на експресионизма в контекста на рефлексите му върху изкуството въобще, видяха писма на критика до един от най-завършените български авангардисти – Чавдар Мутафов – от 1923 г., съхранявани в

Националния литературен музей и експонирани на сайта на проекта. Отношението на К. Гълъбов към стиловите експерименти на родна почва бе контекстуализирано чрез текстовете на други автори от програмата на проекта – проф. Спиридон Казанджиев и неговия аналитично-популяризаторски текст „Дадаизмът в изкуството“ от 1922 г. и негативнооценъчната статия на проф. Димитър Б. Митов „Свр̀хреализъм“ от 1924 г. Чрез разгледаните публикации учениците научиха за някои основни естетически доктрини на експресионизма и дада, а фигурите на проф. Александър Балабанов и проф. Тодор Боров бяха въведени паралелно в лекторията чрез кратко представяне на кръга „Развивор“ и неговата етапна роля в българската литературна история.

По-нататък лекторията представи отношението на някои автори от проекта към наболелия в първите десетилетия на XX век въпрос за ролята на жената в обществото, семейството и изкуството. Чрез статии на Александър Балабанов и Петко Росен, както и сборници, съставени от Боян Пенев и Цветан Минков в чест на българката като вдъхновителка и самата тя поетеса, учениците на-

Българската литературна критика -
ПОЗИЦИИ

Първа лектория по проект
ДИГИТАЛНА БИБЛИОТЕКА
„БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА“

11 октомври 2020 г.

91. НЕГ „Проф. Константин Гълъбов“

учиха както за творческия и социалния път на четиримата критици, така и за прогресивната им защита на правото на българската жена да има равнопоставено социално, професионално и семейно положение, аргументирано не на последно място и с нейния дар в художественото слово. Мислите на четиримата автори по проблемната еманципация бяха илюстрирани и с няколко ярки рецензии върху едно от етапните явления в новата ни литература – стихосбирката „Вечната и святата“ на Елисавета Багряна.

Заклучителната и най-обемна част от лекторията бе посветена на вижданията на литературните критици върху ролята, значението и следователно смисъла на литературната критика, върху средищното място на критика между твореца, читателя и обществото, върху стила на критическата творба, върху отношението между литературната критика и литературната история. Идеята на тази част бе да насочи вниманието на участниците към постоянната авторефлексия на критиците и проблематизирането на собствената им работа. Сложното отношение между критик, читател и творец бе илюстрирано в началото от схващането на Минко Николов за ненавистните на критика роли на прокурор и подсъдим, както и от убежденията на Здравко Петров и Георги Цанев относно нееднозначното, двойствено възприемане на тази средищна фигура – едновременно мразен и търсен от читатели и творци, днес – духовен водач, утре – почти напълно забравен, неограждан от юбилейно внимание по думите на Здравко Петров, често без място на литературното небе. Сетивно-интелектуалните подстъпи към художествения текст бяха обособени във вижданията на Константин Гълъбов за функцията на критика да задоволи „интелектуалния глад“ на читателя, като обясни своето изживяване, задържайки се на тънката граница между интуитивното и рационалното възприятие на творбата, въздържайки се да потъне „блажено“ в нея (по думите на Стоян Каролев), воден от естетическия си усет – негова дарба, трудно школувана. В дискусиата върху отношението *критик – творец* бяха привлечени позициите на Константин Гълъбов, Стоян Каролев, Здравко Петров и Тончо Жечев срещу морализаторската, менторската функция на критика, която заплашва да превърне критическия текст в оперативно-организационно предписание и да го направи скучно четиво с все по-намаляващи читатели.

Във възобновяващия се дебат изкуство или наука е критиката, бяха съпоставени възгледите на Петко Росен – че критиката е изкуство, не наука; на Константин Гълъбов – че критикът работи на границата между интуицията и разсъдъка; на Ефрем Каранфилов – че критиката се намира между науката и изкуството, което е и нейната трагедия, и нейното достойнство.

Отношенията *критик – творец* и *критик – читател* бяха обвързани с дискусия относно това изкуство или наука е литературната критика и следователно какъв е стилът на критическия текст според произхода и функцията му – едновременно и аналитичен, и синтетичен според Кръстьо Кулумджиев,

и научен, и художествен според Стоян Каролев, естетически изживяван според Константин Гълъбов, във всички случаи четивен, продукт на специфична „форма на четене“ (Здравко Петров), живо слово в отговор на живо слово (Ефрем Каранфилов).

Сред провокативните теми в лекторията бе трудният баланс между субективната и субективистичната оценка на критика, движението между социалните, политическите, модните, йерархичните контексти, в които пише, и собствения му естетически усет, собствената му естетическа съвест. Във фокус се превърна социалната чувствителност на литературната критика, полемичният ѝ темперамент, застъпван от Минко Николов, общественото чувство, сочено като задължително условие в работата на критика от Георги Константинов, разпознаването на литературната критика като литературна политика от Боян Ничев, отразяването на времето в портрети на съвременници според повелята на Здравко Петров.

Отношението между литературната критика и литературната история бе коментирано полемично през възгледите на Минко Николов, Кръстьо Куюмджиев, Боян Ничев и Тончо Жечев: едновременно разговор на живи с вечно живи (Тончо Жечев), културен акт на възкресяване (Ефрем Каранфилов), но и система от подвижни, динамични естетически ценности.

В края на лекторията на участниците бе предложено да помислят върху думите на Тончо Жечев, че литературната история и критика охраняват националната памет, и на Ефрем Каранфилов, че ако литературата е човекознание, то литературната критика е също, на свой ред, човекознание.

OVERVIEW OF THE LECTURE “BULGARIAN LITERARY CRITICISM – POSITIONS”

✉ **Dr. Alexandra Antonova, Assoc. Prof.**

Institute for literature

Bulgarian Academy of Sciences

52, Shipchenski prohod Blvd., bl. 17, fl. 7-8

Sofia, Bulgaria

E-mail: alexandra@bglitcritics.org